

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

De Lopikerwaard, landschap van weteringen en sloten

Inwoners, recreanten, toevallige voorbijgangers, zelfs mensen die betrokken zijn bij de beoordeling van aanvragen voor een omgevingsvergunning voor slootdempingen, niet iedereen is zich ervan bewust hoe waardevol het landschap van de Lopikerwaard is. Waarom is het van belang dat het typische cope- of slagenlandschap bewaard blijft? Dat er niet zomaar sloten gedempt worden? Daarover gaat dit artikel, een uitgebreidere versie is op de WBL website te vinden.

Geschiedenis: 1000 jaar copen en slagen

Het landschap van de Lopikerwaard is ontstaan uit een oeroud patroon van rivierruggen, bewoonde linten en copeverkaveling, specifiek voor deze rivierendelta. Rond het jaar 1000 bestond vrijwel de hele Lopikerwaard uit moerasbossen met riet, struiken en bomen, die groeiden op dikke lagen veen. Hier doorheen liepen veenrivieren zoals de Lobeke (de huidige Lopikervetering), naamgever van de Lopikerwaard en Lopik. De ondoordringbare moeraslanden waren niet geschikt voor bewoning en landbouw. Vanaf de elfde eeuw gaf de Bisschop van Utrecht opdracht tot ontginning van het moerasgebied. Er was meer landbouwgrond nodig om de inwoners van Utrecht te voeden. Daarvoor zijn eerst de rivieren min of meer bedijkt, zodat het water geen vrij spel meer had. De aangewezen gebieden werden uitgegeven in lange smalle kavels: ongeveer 113 meter breed, 1250 meter lang en 14 hectare groot.

Polder Polsbroek Noordzijde, richting
Hoenkoop Foto: André de Wit

De smalle kavelstroken worden ook wel copen of slagen genoemd, vandaar het 'cope- of slagenlandschap'. In de zogenaamde cope, een (koop)overeenkomst, werden de wederzijdse rechten en plichten vastgelegd tussen de ontginners en de grondeigenaren, de Bisschop van Utrecht of de Graaf van Holland. Alle land was in leen en pacht.

De ontginningen duurden tot rond 1300. Het was hard werken, maar de uitvoerders konden zich opwerken van horige tot vrije (pacht)boer. Zij vestigden zich op de 'koppen' van de nog te ontginnen kavels, langs de ontginning as. Zo ontstonden lange linten met her en der een woning. Vanuit de linten is er vrij uitzicht naar de achterkades die functioneerden als waterkering of landscheiding. De bomen en struiken op de achterkades dienden als gebruikshout.

Boerderij uit ca 1620 Foto: Waldien Burger

Waterhuishouding in het veenweidegebied

Het water werd afgevoerd naar de centrale waterafvoer of ontginning as, zoals de Lobeke. Waar geen bestaande rivier was, moest een ontginning as gegraven worden; zo ontstonden onder andere de Benschopper en Polsbroekse voorwetering. Daartussen ontstond een patroon van weteringen en sloten om het water af te voeren.

Waterlandschap Foto: Diana Rookken

Door de ontwatering van de veenmoerassen begon de grond in te klinken en te oxideren. Langzaam aan zakte het grondniveau en werd de afwatering op de rivieren steeds moeilijker.

Nieuwe weteringen, die parallel aan de ontginning as werden gegraven, moesten het water afvoeren naar boezems. Hierin werd het water bij hoog water tijdelijk opgeslagen, tot het niveau in de hoofdriever weer daalde en het daarin kon afstromen. Toen de grond verder daalde, werkte dit niet meer. Molens werden nodig voor het droogmalen – eerst windmolens, later stoom en dieselmolens.

Foto: Gijs van Kempen

Bodemdaling is een groot probleem voor de boeren, bij overvloedige regenval moet water snel kunnen worden afgevoerd. Daarom werd het waterpeil door het waterschap vele jaren relatief laag gehouden. De laatste decennia is het waterschap terughoudend met slootpeil verlaging waardoor de bodemdaling minder snel gaat, maar nog altijd klinkt de grond in. De mogelijkheden om de veenweiden droog te houden zijn daardoor steeds kleiner geworden.

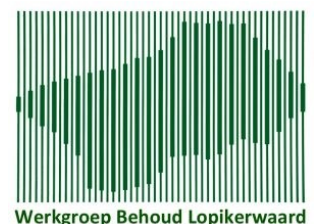

Waterknooppunt Polsbroek Foto: HDSR

Behoud van sloten belangrijk

Recent is het gebied op verschillende plaatsen in de Lopikerwaard gereed gemaakt voor de toekomst, waarin wateroverlast en watertekort elkaar afwisselen. Sloten vormen hierin een cruciaal onderdeel: in natte tijden voeren ze water af, in droge tijden houden ze water vast en leveren vocht aan de opdrogende en daardoor inklinkende landerijen.

Het dempen van sloten is de laatste tijd veel in het nieuws. Niet alleen omdat dit veelvuldig illegaal is gedaan en er te weinig controle en handhaving is geweest, maar ook omdat veel veehouders slootdemping overwegen om mestafzetmogelijkheden te vergroten. Begrijpelijk, maar strijdig met wet- en regelgeving en slecht voor het waardevolle landschap.

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Het behoud van het slotenpatroon is ook van groot belang voor het ecosysteem. Veel plant- en diersoorten komen alleen voor in het grensgebied tussen gras en water. Voor veel weidevogels is de beschutting die ze vinden nabij de sloot van levensbelang. Het ecosysteem van een sloot met slootkant kun je niet zomaar vervangen door die te dempen en elders een sloot te verbreden. Het duurt tientallen jaren voordat een ecosysteem stabiel wordt.

Slootkant met onder andere smeerwortel en boterbloem
Foto: Diana Rooker

Daarom is het dempen of veranderen van sloten niet alleen vergunningplichtig bij het waterschap (dat vooral op watercapaciteit en -kwaliteit let), maar ook bij de gemeente en provincie (om het effect op het ecosysteem, het landschap en de cultuurhistorie te controleren). Tussen deze instanties is er een coördinatieverplichting. Hiertoe zijn afspraken gemaakt in de Intentieovereenkomst Regionale Samenwerkingsafspraken Omgevingswet. Alleen als alle drie instanties positief besluiten, is er een vergunning. Het is dringend nodig dat alle drie betrokken overheden slootdemping de aandacht geven die het verdient, met een beter vormgegeven Omgevingsloket, betere afstemming tussen betrokken ambtenaren en betere handhaving, met boetesysteem in geval van overtredingen.

WBL: kunnen wij u helpen?

Behoud en bescherming van cultuurhistorisch erfgoed, waardevolle natuur en een prettige leefomgeving, dat is waar de Stichting Werkgroep Behoud Lopikerwaard (WBL) voor staat. Het copelandschap met zijn karakteristieke slotenpatroon is daarbij een belangrijk aandachtveld.

De WBL maakt inwoners en gemeenten bewust van de unieke waarden van dit veenweidegebied en zet zich in

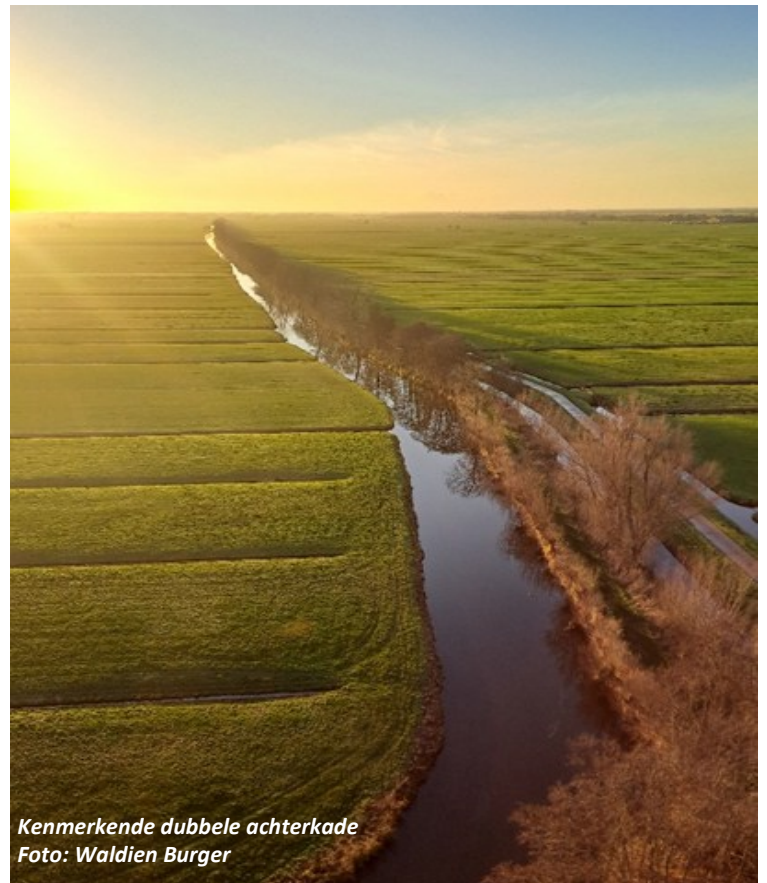
voor het behoud en de versterking van de Lopikerwaard op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie, in samenhang met de leefomgeving.

De WBL volgt kritisch de ruimtelijke plannen van gemeenten, provincie en Rijk die betrekking hebben op het werkgebied van de WBL - dit werkgebied omvat tenminste de gemeenten Lopik, Montfoort, IJsselstein en Oudewater plus het oostelijk deel van Schoonhoven (gemeente Krimpenerwaard).

Ook heeft de WBL een adviserende rol bij regionale en lokale planvorming. Daarbij werkt zij nauw samen met diverse organisaties binnen de Lopikerwaard op het gebied van landschap, natuur, energielandschappen en energieopwekking.

De WBL wil met betrekking tot het onderwerp slootdemping bijdragen met voorlichting over het belang van de sloten en, waar nodig, met actie tegen diegene die zich niet aan de regels houdt. Aan de mensen die betrokken zijn bij aanvragen voor slootdempingen, als medewerker, staflid, handhaver of bestuurder, aan allen vragen wij om kennis en inzicht te nemen van het belang van sloten in het landschap van de Lopikerwaard.

Bij twijfel, neem contact op met ons op.

Kenmerkende dubbele achterkade
Foto: Waldien Burger

Hazen Foto: Gijs van Kempen

Werkgroep Behoud Lopikerwaard